

**ANGYAL LÁSZLÓ: A RÉGI NÓGRÁD VÁRMEGYE
TELEPÜLÉSNEVEINEK NYELVÉSZETI VIZSGÁLATA**
Nap Kiadó, Dunaszerdahely, 2011. 242 lap

ANGYAL LÁSZLÓ doktori disszertációjában a történelmi Nógrád megye helységneveit vizsgálta névtani szempontból. Mivel a települések ma két ország területén fekszenek, a szerző a magyarországi és szlovákiai helységnevekkel egyaránt foglalkozott. Az onomasztika interdiszciplináris jellegére utal, hogy kapcsolatot tart a nyelvtudomány minden ágával és egyéb társtudományokkal is. A tulajdonnevek a történelem, a művelődéstörténet tanúi, vizsgálataikkal egy-egy kisebb-nagyobb közösség elmúlt életéről és jelenéről adhatunk számos információt. ANGYAL LÁSZLÓ a kapcsolódó tudományterületek közül a nyelv- és történettudományt ötvözte munkájában.

A könyv szerkezetileg tizenegy részre tagolódik. A bevezetés után következik az anyaggyűjtés módszereinek az ismertetése (13–8). Az adatok összegyűjtése időigényes feladat, hiszen levéltári kutatásokat is feltételez, számos vonatkozó forrást és szakirodalmat kell áttanulmányozni.

A második fejezetben (19–31) Nógrád vármegye településtörténetéről, természeti viszonyairól, nemzetiségi megoszlásáról olvashatunk: a történelmi Nógrád vármegye 344 településből állt, ebből 129 a mai magyarországi Nógrád megye részét képezi, 140 települést Szlovákiához csatoltak, a többi települést pedig a területi átrendeződések miatt más megyébe soroltak. A szlovákiai elcsatolt települések a mai közigazgatás alapján a Rimaszombati, Losonci és Poltári járásba tartoznak.

A szerző a harmadik fejezetben (32–63) a történelmi vármegye ma már Szlovákiához tartozó területéről ír, érintve a hivatalos névadást, a névpolitikát, a helységnevek jogi szabályozását, a terület nyelvjárási sajátosságait és a magyar–szlovák helységnévpárok fordításával kapcsolatos kérdéseket. A fordítási-átváltási műveletek tárgyalásakor az 1994-es táblatörvényben található, kétnyelvű magyar–szlovák településnév-jegyzéket vette alapul.

A „Tudománytörténeti áttekintés” című fejezetben (64–91) azokról a munkákról olvashatunk, amelyek meghatározók voltak a magyar helynévkutatás történetében; elméleti alapvetéseikkel, tipológiai rendszerezéseikkel újabb lendületet adtak a tudományág fejlődésének. A magyarországi és a szlovákiai helynévkutatásokkal egyaránt foglalkozik a szerző, az általa fontosabbnak tartott kiadványokat, tanulmányokat tekinti át.

A következő részben (92–104) a PESTY FRIGYES helynévtárában található, Nógrád megye településneveivel összefüggő adatokat közli. PESTY FRIGYES történész 1864-ben az akkori Magyarország minden településének összes használatban lévő helynevét kívánta összegyűjteni a helyi közigazgatási szervek segítségével. A 19. századi helynevek 63 kéziratos kötetben (több mint 30 000 lapon) található; néhány megye névanyaga nyomtatásban is megjelent, Nógrád megyéé azonban máig kéziratban maradt.

A könyv szerzője a továbbiakban (105–21) áttekinti az általa felhasznált különböző forrásokat, vonatkozó térképeket és helységnévtárakat. Minden térkép névanyagát fontosnak tartja, legyen az kéziratos történeti térkép, birtokvázlat vagy mai kataszteri felmérés.

E fejezetben a MIKOVINY SÁMUEL által készített 1742-es térképen, valamint a 2. katonai felmérés (1806–1869) eredményeként született térképeken vizsgálja Nógrád megye településeinek névváltozatait.

A következő fejezetben (122–46) a településnevek szerkezeti és keletkezéstörténeti vizsgálatát végzi el a szerző. Ebben a részben csak a hajdani Nógrád megye ma már Szlovákiához tartozó településeinek neveit elemzi a HOFFMANN ISTVÁN által felállított helynév-tipológiai modell alapján. A funkcionális-szemantikai elemzéskor azokat a névadási motívumokat ismerteti, amelyek a név keletkezésekor szerepet játszottak. A névrészeket jelentésük, illetve funkciójuk alapján kategorizálja. A lexikális-morfológiai vizsgálat során azokat a nyelvi kifejezőeszközöket elemzi, amelyek a nevek szerkezeti felépítésében részt vesznek. A szintagmatikus elemzéskor a kétrészes helynevek névrészei közti nyelvtani viszonyt vizsgálja. A *-falu* és a *-falva* utótagú helységnevekkel önálló alfejezetben foglalkozik.

A nyolcadik fejezet (147–76) a településnevek etimológiai adattárát tartalmazza. Az egyes helységnevek etimológiája szócikkekben található. A néveredet tudományos igényű magyarázata mellett több névcikkben a nép ajkán élő népetimológias értelmezés is olvasható.

Az összegző befejezés (177–9) után következik a felhasznált irodalomjegyzék (181–97) és a 18 melléklet (199–242), melyek különböző korok helységnévjegyzégeit és térképeit tartalmazzák.

A könyvben található megjegyzésekből nyilvánvaló, hogy a szerző tovább kívánja folytatni névtani vonatkozású kutatásait (részlet vesz az Ipoly mentén levő települések történeti és élő helyneveinek összegyűjtésében, közölni szeretné PESTY FRIGYES helynévtárából Nógrád megye névanyagát stb.). ANGYAL LÁSZLÓ „A régi Nógrád vármegye településneveinek nyelvészeti vizsgálata” című művével a szlovákiai magyar vonatkozású névtani kutatások sorát gazdagította.

BAUKO JÁNOS

BÉNYEI ÁGNES: HELYNÉVKÉPZÉS A MAGYARBAN
A Magyar Névarchívum Kiadványai 26.
Debreceni Egyetemi Kiadó, Debrecen, 2012. 134 lap

A magyar névtudományban a helynevekkel foglalkozó kutatók helyzete akár irigylésre méltónak is nevezhető. Névkincsünk feldolgozásának hosszú évtizedek gyűjtő- és elemzőmunkáján alapuló értékes hagyományai és napjainkban is egyre megújuló eredményei vannak. Kiváló adattárak állnak rendelkezésre, egyre több komoly elméleti meg-alapozottságú monográfia jelenik meg a tárgy körben, amelyek különféle vizsgálati szempontok, modellek segítségével rendszerezik a helynévállományt. Az egyes névadási típusok bemutatásakor megkerülhetetlen a képzővel alakult helynevek problematikája, azonban eddig senki nem vállalkozott arra, hogy magát a helynévképzést, illetőleg az ún. helynévképzőket állítsa átfogó vizsgálódásainak középpontjába.